

аргументов для підтвердження своєї концепції. Дискусія Максимович – Погодін вошла в історію лінгвістическої науки як перша полеміка між двома підходами – українським і великорусським – к изучению української історії і походження і розвитку української мови.

Ключевые слова: український глотогенез, полеміка М. Максимович – М. Погодін, автохтонність українців на своїй землі, давність виникнення української мови.

SUMMARY

Postavnyi V. The origin of Ukrainian language in M. Maksimovich' scientific researches: the controversy between M. Maksimovich and M. Pogodin.

The article deals with the analysis of the M. Maksimovich' scientific views due to his linguistic researches on the problem of the origin and formation of Ukrainian language, lit in a controversy with the Russian Academician M. Pogodin.

It is argued in the article that whereas the then original state (mid XIX cent.) of philological science, scientist still unable to create a coherent and consistent Ukrainian language' origin theory. However, in his research he analyzed the most significant and most critical aspects of this problem. It is emphasized by the author, that those views expressed the ideas and implications opened the way to future scientific research and new linguistic theories.

It is known that the opponents of Ukrainian as the state language in Ukraine often refer to the achievements of linguists and historians, which denied the Ukrainian autochthony in their land, and Ukrainian language is considered as an artificial creation or as a dialect of Russian or Polish, etc. Quite often such scientists use the theory of M. Pogodin, who argued that the Ukrainians came to the side of the Carpathians and the Dnieper took place Tatars devastated after Russians. The author of the article examined the M. Maksymovych argument against this theory, attracted to its refutation data written records, living national language of ethnography. Obtained his findings form the basis of his concept Ukrainian language' origin theory, based on objective scientific data and respond to a number of particular issues with this problem.

Key words: origin of Ukrainian language, controversy between M. Maksimovich and M. Pogodin, Ukrainian autochthony on their land, prescription of the Ukrainian language.

УДК 37.011.3-051:005.336.5[811.161.2+821]:37.091.12:005.963

В. В. Сидоренко

Донецький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК СУТНІСНА СКЛАДОВА ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ В СИСТЕМІ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ

Стаття продовжує цикл публікацій автора, присвячений неперервному розвитку педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в умовах післядипломної педагогічної освіти. За використання кластерного аналізу розглянуто поняттєво-термінологічну кореляцію професійно значущих для вчителя української мови і літератури компетентностей і компетенцій у їх ієрархічному взаємозв'язку і взаємозумовленості. Відповідно до перерахованих характеристик компетентним учителем української мови і літератури вважаємо того, хто завдяки мобілізованим достатнім знанням, умінням, спеціальним професійним

здібностям, особистісним якостям спроможний успішно здійснювати інноваційну професійно-педагогічну діяльність у сучасних соціокультурних умовах.

Ключові слова: педагогічна майстерність, компетентісно орієнтований підхід, система післядипломної педагогічної освіти, розвиток педагогічної майстерності, нова якість професійно-педагогічної дії, словесник-майстер.

Майстерність можна трактувати як форму прояву компетенцій і водночас форму формування компетентності. Майстерність є вища форма вираження компетентності. «Акме» у русі компетентності людини являє собою майстерність.

О. І. Субетто

Постановка проблеми. У кожному виді педагогічної професії криється глибоко своєрідний зміст, зумовлений основними предметно-професійними завданнями тієї чи іншої освітньої галузі, природою шкільної дисципліни. Відповідно до вимог оновленої мовно-літературної парадигми професійно-педагогічна діяльність учителя української мови і літератури потребує наявності конкретних професійно значущих якостей, здібностей, властивостей, що збігаються зі змістом затребуваних суспільством інноваційних ролей і функцій та адекватні психологічній структурі професійно-педагогічної діяльності. Перспективні завдання освітньої галузі «Мови і літератури» здатний виконувати конкурентоспроможний на ринку освітніх послуг учитель-словесник, який має ґрунтовний рівень знань, умінь, розвинені філологічні й педагогічні здібності, виробив нову якість професійно-педагогічної дії, працює у форматі творчих пошуків на основі принципів неперервності, гуманізації, випереджувальності, варіативності, мобільності, інтеграції традиційних та інноваційних технологій навчання й виховання. Переосмислення соціальної та професійної місії вчителя української мови і літератури актуалізує необхідність модернізації теоретичних і методологічних засад розвитку його педагогічної майстерності в системі післядипломної освіти. Саме від якості підготовки й підвищення кваліфікації вчителя-словесника, розвитку його творчої активності значною мірою залежить ефективність формування громадянина із державним мисленням, якому притаманні мовна картина світу, широка ерудиція, національна самосвідомість. Підготовка компетентного фахівця, акмепрофесіонала в умовах післядипломної освіти передбачає організацію диференційованого акмеологічного освітнього простору за індивідуальною освітньою траєкторією відповідно до європейських стандартів і найкращих вітчизняних традицій, упровадження багатоваріантних, диверсифікованих за профілем програм, моделей, форм освіти дорослих, реалізацію інноваційних методологічних підходів. Новим концептуальним орієнтиром модернізації

системи післядипломної педагогічної освіти є компетентнісно орієнтований підхід, який є необхідною умовою для створення диференційованого акмеологічного професійного простору, розробки диференційованих програм розвитку педагогічної майстерності вчителя-словесника, формування його самобутньо-творчої професійної позиції.

Аналіз актуальних досліджень. Ключовими поняттями компетентнісно орієнтованого підходу є «компетентність», «компетенція», «компетентний», що з'явилися у післядипломній освіті як інструмент управління розвитком персоналу, дієвий шлях підвищення ефективності професійної підготовки вчителя, розвитку його педагогічної майстерності. Професійна компетентність є підвалиною педагогічної майстерності, оскільки спрямованість і професійні знання становлять той кістяк високого професіоналізму в діяльності, який забезпечує цілісність системи, що самоорганізується [7, 25–27]. Незважаючи на значну кількість фундаментальних теоретико-методологічних досліджень, присвячених проблемі впровадження компетентнісно орієнтованого підходу в систему післядипломної освіти (І. Г. Єрмаков, С. А. Калашникова, О. В. Овчарук, О. І. Пометун, О. Я. Савченко та ін.), і досі відсутнє єдине тлумачення термінів «професійна компетентність» і «компетенції», мало-дослідженим залишається перелік і змістове наповнення професійно значущих компетентностей і компетенцій учителя української мови і літератури.

Мета статті – за допомогою методу кластерного аналізу виділити ієрархічні рівні професійно-педагогічної компетентності вчителя української мови і літератури та дослідити їх компонентний склад за сферами професійно-педагогічної діяльності, професійно-педагогічного спілкування й реалізації особистості словесника-майстра.

Виклад основного матеріалу. Підґрунтя педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури становить професійно-педагогічна компетентність як інтегрований показник професійно-діяльної, індивідуально-особистісної та мотиваційно-рефлексивної сфери, що включає комплексне поєднання ґрунтовних, систематичних, поліфункціональних знань, професійно-педагогічних ціннісних орієнтацій, акмеологічних інваріантів, акмеологічної професійної позиції тощо, які забезпечують нову якість педагогічної дії, професійно-особистісне зростання протягом життя. Базис професійно-педагогічної компетентності вчителя української мови і літератури становлять метакомпетентності (ключові, надпредметні, поліфункціональні, інваріантні структурні компоненти), які складають суспільно визначений комплекс універсальних знань, умінь, ставлень, цінностей для компетентного вирішення міжпредметного кола проблем і

забезпечують професійний розвиток учителя-словесника. Серед основоположних характеристик метакомпетентностей визначаємо такі: наявність особистісних смислів, мотивації, готовність учителя до професійно-педагогічної діяльності, ціннісна зорієнтованість, ставлення; процесуальність, результативність, системність. Предметні компетентності включають вузькоспеціалізовані знання предмета «Українська мова і література», предметні вміння й характеризують творчу професійно-педагогічну діяльність учителя-словесника. Компетенції окреслюємо як характеристики, що визначають індивідуальний стиль роботи вчителя української мови і літератури, спосіб досягнення ним професійної мети та забезпечують ефективність професійно-педагогічної діяльності, професійно-педагогічного спілкування й реалізації особистості.

Вивчення професійно-педагогічної компетентності вчителя української мови і літератури видається можливим за використання кластерного аналізу професійно значущих компетентностей і компетенцій у їх ієрархічному взаємозв'язку та взаємозумовленості. Багатозначною лексемою «кластер» (від англ. cluster – рій, скупчення) послуговуємося на позначення групи тісно пов'язаних один з одним об'єктів із спільними ознаками, об'єднання окремих елементів в одне ціле для виконання певної функції чи реалізації мети. Метод кластерного аналізу (від англ. analysis, cluster; нім. Clusteranalyse) дозволяє згрупувати компоненти професійно-педагогічної компетентності вчителя-словесника в ієрархічні рівні (метапредметні компетентності, предметні компетентності, компетенції) за певною сферою, зокрема 1) компетентності і/або компетенції професійно-педагогічної діяльності, 2) компетентності і/або компетенції професійно-педагогічного спілкування та 3) компетентності і/або компетенції в реалізації особистості словесника-майстра. Основоположною для нас стала теза А. А. Маркової [3, 298–303], що професіоналізм (інтегральна психологічна характеристика людини праці, за якої трудова діяльність здійснюється на рівні високих зразків) і професійна компетентність включають професійну діяльність, професійне спілкування та особистість професіонала. Отже, аналіз здійснюватимемо за таким алгоритмом: I рівень – метапредметні компетентності, що включають а) метакомпетентності у професійно-педагогічній діяльності, б) метакомпетентності у професійно-педагогічному спілкуванні, в) метакомпетентності в реалізації особистості вчителя-словесника; II рівень – предметні компетентності, що вбирають а) предметні компетентності у професійно-педагогічній діяльності, б) предметні компетентності у професійно-педагогічному спілкуванні, в) предметні компетентності в реалізації

особистості вчителя; III рівень – предметні компетенції, що окреслюють а) предметні компетенції у професійно-педагогічній діяльності (знаннєві й уміннєві), б) предметні компетенції у професійно-педагогічному спілкуванні (знаннєві й поведінкові), в) предметні компетенції в реалізації особистості.

Оскільки предметні компетентності становлять найбільший інтерес для підготовки словесника-майстра в системі післядипломної педагогічної освіти, здійснимо їх вичерпний опис.

Предметними компетентностями у професійно-педагогічній діяльності вчителя української мови і літератури виступають: спеціальна компетентність у галузі дисципліни «Українська мова і література», методична (загальнометодична й функціональнометодична), методологічна (праксеометодологічна та гносеометодологічна), інформаційно-технологічна, компаративна, полікультурна, інтелектуально-педагогічна, креативна, операціональна. Спеціальна компетентність у галузі дисципліни «Українська мова і література» є гармонізацією науково-предметних, світоглядно-методологічних, дидактичних і психологічних знань учителя-словесника для забезпечення якості освіти. Тобто спеціальна компетентність окреслює професійний тезаурус учителя української мови і літератури, включає професійно значущі знання, уміння, установки, ціннісні орієнтири вчителя-словесника, професійну кваліфікацію та досвід професійно-педагогічної діяльності, що уможлиблює створення оптимальних умов для загальнокультурного, морального, естетичного, мовно-мовленнєвого розвитку особистості. Проте знання педагога, за слухним спостереженням І. А. Зязюна, – не сума засвоєних дисциплін, а особистісно усвідомлена система, де є місце власним оцінкам, критичним поглядам, і майстерність полягає в «олюднюванні», натхненності знання [7, 27–28].

Мета професійно-педагогічної діяльності вчителя української мови і літератури полягає в цілісності впровадження компонентів дидактичних систем навчання на засадах інноваційних освітніх підходів і технологій, процесуально-змістовому забезпеченні навчального процесу від навчально-виховної мети до високого результату. Методична компетентність учителя української мови і літератури в галузі засобів формування знань, умінь і установок включає засвоєння вчителем-словесником нових методичних і педагогічних ідей, освітніх підходів (компетентнісного, особистісно зорієнтованого, комунікативно-діяльнісного, соціокультурного) і технологій (інтерактивних, розвивальних та ін.), володіння інноваційними методами, формами та способами організації навчання. Крім загальнометодичної компетентності, словесник-майстер має оперувати частковими, конкретними

методиками із фахових дисциплін. Наприклад, лінгводидактична (лінгвометодична) компетентність передбачає знання вчителя-словесника про закономірності засвоєння мови, певні труднощі учнів під час опанування навчального матеріалу, відбір на цій основі принципів і методів, форм і засобів навчання.

З інноваційними ролями дослідника, експериментатора, розробника, визначуваними освітньою галуззю «Мови і літератури», безпосередньо корелює методологічна компетентність (праксеометодологічна і гносеометодологічна) учителя української мови і літератури. Високий рівень методологічної культури вчителя-словесника уможлиблює здійснення в умовах сучасної школи науково-дослідної та пошуково-експериментальної діяльності, передбачає науковий пошук, розробку, експериментальну перевірку ефективності, життєспроможності нових зразків перспективного педагогічного досвіду у формі способів, прийомів, моделей, положень, авторської методики, системи діяльності. Кінцевим продуктом науково-дослідної роботи вчителя української мови і літератури може стати творчий проект, наукова розробка, методичні рекомендації, науковий звіт про результати дослідження, комп'ютерна презентація про реалізацію положень власної концепції, авторська програма, навчальний посібник тощо. Оскільки поняття методології безпосередньо корелює з основними видами діяльності людини, учитель-словесник має оволодіти методологією діяльності в практичному, пізнавальному й оцінному проявах. Якщо сформованість праксеометодологічної компетентності дозволяє оперувати теоретичними аспектами цілеспрямованої практичної професійно-педагогічної діяльності, розробляти методи й конкретні прийоми її здійснення, то гносеометодологічна компетентність уможлиблює застосування вчителем принципів пізнання, моделей і механізмів пізнавальної діяльності.

Інформаційно-технологічне суспільство ставить перед системою післядипломної освіти завдання підготовки сучасного спеціаліста, який уміє працювати із швидкозмінними потоками інформації, бути комунікаційно грамотним. У межах предметної інформаційно-технологічної компетентності передбачено вміння вчителя української мови і літератури користуватись інтернет-ресурсами, лазерними дисками, електронними посібниками (підручниками, словниками), що сприятимуть удосконаленню мовно-мовленнєвої культури вчителя й учнів; створювати презентаційні слайди для ефективного супроводу навчально-виховного процесу; дидактично перетворювати, тобто інтерпретувати й адаптувати інформацію відповідно до стратегічних завдань навчання та виховання тощо.

Ґрунтовно розкрити феномен людини й людства, культури й мистецтва, мовних і літературних процесів у їхній самобутності й типологічній спільності, всепланетарності водночас, простежити єдність світового літературного процесу й національну автохтонність вітчизняної культури уможливило сформованість у вчителя української мови і літератури компаративної компетентності, адже інтегративний підхід є найважливішою умовою здобуття учнями цілісної мовно-літературної, художньо-мистецької, естетичної освіти. Компаративна компетентність включає вміння вчителя української мови і літератури здійснювати міжпредметну взаємодію, застосовуючи матеріали суміжних дисциплін для ефективної реалізації визначуваних завдань уроку, зокрема з історії України, фольклору, народознавства, етнографії, іноземних мов та ін.

Із компаративною безпосередньо корелює полікультурна компетентність учителя української мови і літератури, що охоплює сукупність знань, пов'язаних із національними та світовими культурно-мистецькими надбаннями, менталітетом, етичними й естетичними цінностями, а також уміння співіснувати та співдіяти в діалозі культур.

Інтелектуально-педагогічна компетентність – це професійно значуща якість учителя-словесника, що виявляється в умінні застосовувати власний інтелектуальний потенціал для налагодження педагогічно цілеспрямованих взаємовідносин, набуття знань і вироблення способів інноваційної діяльності.

Операціональна компетентність як професійно значуща якість учителя-словесника, що визначається набором певних навичок, необхідних для здійснення високорезультативної професійно-педагогічної діяльності.

Творче виконання вчителем української мови і літератури професійних обов'язків, спроможність генерувати незвичні інноваційні ідеї, відходити від традиційних схем і поведінкових та змістових шаблонів, діяти оригінально, застосовуючи елементи педагогічної імпровізації, новизни, уможливило формування креативної компетентності. Загальновідомо, що людина «творчого» типу характеризується перетворювальним ставленням до предмета. Тому вчитель-словесник, який володіє високим рівнем креативної компетентності, вирізняється внутрішньою установкою на креативну самореалізацію, прагне до вдосконалення відомих і розробки нових методів, прийомів і форм співробітництва.

Підвидами предметної професійної компетентності вчителя української мови і літератури у професійно-педагогічному спілкуванні є психолого-педагогічна й управлінська.

Психолого-педагогічна компетентність у сфері професійно-педагогічного спілкування проявляється в умінні вчителя української мови і літератури проектувати й зреалізовувати на основі діагностики індивідуальну траєкторію розвитку кожної дитини, моделювати засвоєння змісту з урахуванням сенситивних періодів вивчення навчального предмета, індивідуальних інтелектуально-психологічних особливостей школярів (задатки, вікові та індивідуальні здібності, інтереси, суб'єктний досвід тощо).

Досягнення професійного й життєвого успіху можливе завдяки гармонійним гуманним стосункам і високому рівню взаємовідносин з усіма суб'єктами навчального процесу. Управлінська компетентність передбачає володіння вчителем української мови і літератури методами, прийомами організації власної професійно-педагогічної діяльності та ефективної навчальної діяльності учнів; управління навчальним процесом на принципах гуманістичної спрямованості, фасилітативної допомоги.

Серед предметних компетентностей, що забезпечують реалізацію особистості вчителя української мови і літератури, виділяємо прогнозувально-рефлексивну, акме-синергетичну й ціннісно-світоглядну.

Прогнозувально-рефлексивна компетентність учителя української мови і літератури включає вміння моделювати індивідуальну траєкторію мовно-літературного розвитку кожного школяра, якостей, почуттів, поведінки, можливих відхилень на цьому шляху; технологічно грамотно прогнозувати, конструювати, планувати перебіг навчально-виховного процесу; здійснювати контрольню-оцінювальну діяльність, спрямовану на себе й учня – суб'єкта співпраці; проводити моніторингово-рефлексивні процедури, створюючи на основі отриманих результатів програмно-тематичні комплекси (моделі) планування вивчення всього курсу або теми, окремого уроку чи серії уроків.

У нових соціокультурних умовах учитель-словесник також має оволодіти системою знань у галузі педагогічної акмеології та синергетики, тобто закономірностями й механізмами індивідуально-особистісного й професійно-фахового зростання, методами та прийомами розвитку педагогічної майстерності шляхом самонавчання, самопізнання, самоосвіти, самоконтролю тощо, прагнути реалізувати свій творчий потенціал на щаблі зрілості, досягти акме-вершини. Лише за реалізації цих завдань можна говорити про сформованість акме-синергетичної компетентності, готовності та здатності педагога до навчання протягом життя.

Ціннісно-світоглядна компетентність спрямовує вчителя-словесника на предметному рівні застосовувати знання з педагогічної аксіології, що з одного боку, формують його професійну та світоглядну позицію, стиль

професійно-педагогічної взаємодії, а з іншого – ціннісно-світоглядну позицію вихованців. Систему ціннісно-світоглядних орієнтирів учителя української мови і літератури визначаємо, спираючись на погляди В. В. Денисенко [2], зокрема оволодіння ціннісними орієнтаціями, що спрямовані на суспільно-соціальні цінності педагогічної професії (загальнопедагогічні орієнтації), сприяють розвитку особистості дитини як головної педагогічної цінності, її інтелектуальних можливостей, творчих здібностей, самореалізації вчителя у професійно-педагогічній діяльності (особистісно-розвивальні орієнтації), скеровані на предметно-викладацьку діяльність учителя-словесника (предметно-діяльнісні орієнтації), пов'язані з особливостями педагогічної професії (професійно-прагматичні орієнтації).

Інтегративну структуру професійно-педагогічної компетентності вчителя-словесника формують професійні компетенції, тобто здатності, властивості, що ґрунтуються на знаннях, здібностях, досвіді й цінностях особистості, які важливі для ефективного виконання роботи на відповідній позиції та можуть бути виміряні шляхом спостереження поведінки. Розглянемо найбільш значущі компетенції у професійно-педагогічній діяльності вчителя-словесника, зокрема знаннєві та вміннєві.

Мовно-літературну компетенцію безпосередньо пов'язуємо зі складниками акмелінгвістичної майстерності вчителя-словесника, що включає бездоганне володіння нормами сучасної української літературної мови (фонетичними, орфоепічними, лексичними, граматичними, стилістичними тощо), українською літературою, її теорією, літературною критикою та ін. в історичному та сучасному контекстах, оперування досконаними мовними навичками, лінгвістичну освіченість педагога, його розвинене мовне чуття, інтерес до художнього слова, читацькі здібності.

Мовленнєва компетенція інтегрує в собі володіння вчителем української мови і літератури комунікативними атрибутами майстерного мовлення, здатність ефективно використовувати лінгвальні й позалінгвальні засоби з урахуванням умов і завдань комунікації, виражати адекватні змістові художнього твору, задуму митця почуття й переживання; володіння технікою мовлення, навичками ораторського й ділового стилю спілкування тощо.

Функціонально-стилістична компетенція поєднує вмотивоване, доречне оперування вчителем української мови і літератури стилістично забарвленими мовними одиницями або маркованими засобами мови, володіння стилістично диференційованим зв'язним мовленням, здатність до застосування необхідних мовних засобів з урахуванням функціонально-стильових різновидів мовлення відповідно до мети, ситуації спілкування.

Українознавча компетенція передбачає володіння й застосування вчителем-словесником інтегрованих знань з краєзнавства, народознавства, культури, історії України для формування в учнів патріотизму, чіткої громадянської позиції, поваги до рідної мови, державних символів тощо.

Набуття етнологічної компетенції потрібне вчителю-словеснику для розв'язання глибоких проблем етногенезу, культурогенезу, ментальності, світоглядних уявлень, застереження від негативних впливів сучасних витворів, споживацького, позбавленого духовності суспільства, ксенофобії. Причому Т. В. Мельник аргументовано пропонує в межах етнологічної компетенції розподіл на субкомпетенції. Зокрема етнолінгвістична субкомпетенція включає готовність учителя української мови і літератури під час викладання предмета спиратися на змістовий план культури, етнічні, регіональні форми (вербальні: лексика, фразеологія, фольклорні тексти; акціональні – обряди; ментальні – вірування) з урахуванням соціокультурних, етнокультурних тощо характеристик; етнопсихологічна субкомпетенція допомагає вчителю-словеснику враховувати вплив на поведінку особистості специфічних психологічних особливостей етнічних спільнот; етнопедagogічна субкомпетенція уможлиблює історико-культурне формування учнів шляхом використання емпіричного досвіду етнічних груп у вихованні й навчанні, а також морально-етичні погляди на споконвічні цінності сім'ї, роду, нації [4, 44–45].

Моніторингова компетенція передбачає володіння вчителем-словесником арсеналом засобів відстеження якості й результативності навчально-виховного процесу, рівня особистісного зростання кожного учня.

Компетенції у професійно-педагогічному спілкуванні поєднують знаннєві, уміннєві та поведінкові компетенції. Афектно-поведінкова компетенція включає здатність учителя української мови і літератури обирати продуктивний стиль професійно-педагогічної взаємодії із суб'єктами навчання, використовувати ефективну для тієї чи іншої ситуації поведінкову стратегію й тактику, послуговуватися значущими для професійно-педагогічної діяльності емоційно-креативними якостями, до яких зараховуємо емпатію (співпереживання, співчуття, співдію), емоційний досвід, експресивну й імпресивну емоційність, емоційну мобільність, творчу уяву, естетичну емпатію, тобто відчуття метафоричності та асоціативності художнього образу, форми і стилю твору, особливостей індивідуальної манери письменників, навички асертивності, перцептивні якості тощо. Іллокутивна компетенція, за визначенням О. П. Глазової [1], полягає в здатності вчителя української мови і літератури зреалізувати комунікативний акт відповідно до комунікативно-

ситуативної мети. Інтеракційну компетенцію витлумачуємо як вміння вчителя-словесника організувати професійно-педагогічну взаємодію на принципах співробітництва, партнерства, рівності позицій, діалогічності та полілогічності. Здатність учителя української мови і літератури створювати навчальний міжособистісний простір, що ґрунтується на партнерському форматі співпраці «учитель – учень», демократичних принципах, забезпечувати ефективний педагогічний супровід гармонійного розвитку дитини, її соціалізацію, допомагати школяреві стати суб'єктом, співтворцем, співдіячем, активним учасником навчання, становить фасилітаційну компетенцію. Із гуманізацією освітньої парадигми пов'язана аксіологічна компетенція. У центрі аксіологічного мислення вчителя української мови і літератури перебуває реалізація в навчально-виховному процесі гуманістичних цінностей, що сприяють гармонійному розвитку особистості. Дискурсивна компетенція характеризує здатність демонструвати й застосовувати одержані в результаті засвоєння освітньої програми професійного розвитку знання, уміння, інтелектуальні й практичні навички, особистісні якості в ситуаціях педагогічного спілкування.

Серед професійних компетенцій, що забезпечують реалізацію особистості вчителя-словесника в соціокультурних реаліях, виділяємо акмеологічну компетенцію або компетенцію освіти протягом життя, яка характеризує його готовність до розвитку педагогічної майстерності.

Висновки. Отже, ґрунтовний опис магістральних понять компетентісно орієнтованого підходу, використання технології кластерного аналізу досліджуваних об'єктів (метакомпетентностей, предметних компетентностей, компетенцій) уможлиблює більш детальне вивчення ієрархічної структури професійно-педагогічної компетентності вчителя української мови і літератури для розробки й подальшого впровадження в систему післядипломної освіти механізмів підготовки вчителя-майстра, акмепрофесіонала. Усі виділені ієрархічні рівні й вичерпно розглянутий їх компонентний склад за сферами професійно-педагогічної діяльності, професійно-педагогічного спілкування та особистості словесника-майстра взаємопов'язані, їм властива самоорганізація та саморозвиток під впливом певних акмеологічних факторів. Відповідно до перерахованих характеристик компетентним учителем української мови і літератури вважаємо того, хто завдяки мобілізованим достатнім знанням, умінням, спеціальним професійним здібностям, особистісним якостям спроможний успішно здійснювати інноваційну професійно-педагогічну діяльність у сучасних соціокультурних умовах. Тобто словесник-майстер – це, передусім, педагог

компетентний, знаючий, обізнаний, здатний в умовах післядипломної педагогічної освіти до розвитку педагогічної майстерності за індивідуальною освітньою траєкторією. Від набутого й удосконаленого в системі післядипломної педагогічної освіти рівня професійно-педагогічної компетентності, професійної відповідальності вчителя-словесника, його художньо-педагогічної творчості та ініціативи безпосередньо залежить формування нового громадянина держави з активною життєвою позицією, високою мовно-літературною освіченістю, багатою мовною картиною світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Глазова О. Словесник – творець (Homo eloquens) [Електронний ресурс] / Олександра Глазова. – Режим доступу : http://ippo.org.ua/files/Українська_мова/Навчання_за.
2. Денисенко В. В. Формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів початкових класів [Текст] : автореф. ... дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Вероніка В'ячеславівна Денисенко ; [Харківський національний пед. ун-ту ім. Г.С.Сковороди]. – Х., 2005. – 21 с.
3. Маркова А. К. Акме в профессиональном развитии человека [Текст] / Аэлита Капитоновна Маркова // Акмеология : учебник / под общ. ред. А. А. Деркача. – М. : Изд-во РАГС, 2006. – С. 294–305.
4. Мельник Т. Соціокультурна компетентність майбутнього словесника крізь призму суміжних наук [Текст] / Тамара Валентинівна Мельник // Вісник Луганського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка / Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції. «Сучасний лінгвістичний і лінгводидактичний дискурсний простір». – Луганськ. – 2010. – № 22 (209). – листопад – С. 38–51.
5. Методичні рекомендації з реалізації компетентнісного підходу у змісті освіти та навчально-виховному процесі загальноосвітніх навчальних закладів : аналітичний звіт за результатами дослідження [Текст] / за наук. ред. Н. М. Бібік. – К., 2010. – 128 с.
6. Набока Л. Я. Культурологічний підхід до розвитку особистості педагога у системі післядипломної освіти розвитку [Текст] / Л. Я. Набока // Післядипломна освіта в Україні. – 2001. – № 1. – С. 57–60.
7. Педагогічна майстерність : підручник [Текст] / І. А. Зязюн, Л. В. Крамущенко, І. Ф. Кривонос та ін. ; за ред. І. А. Зязюна. – 3-тє вид., допов. і переробл. – К. : СПД Богданова А. М., 2008. – 376 с.
8. Сидоренко В. В. Розвиток педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури в системі післядипломної освіти : монографія [Текст] / Вікторія Вікторівна Сидоренко. – Донецьк : Каштан, 2012. – 492 с.

РЕЗЮМЕ

Сидоренко В. В. Професійно-педагогіческая компетентность как сущностная составляющая педагогического мастерства учителя украинского языка и литературы в системе последипломного образования.

Статья продолжает цикл публикаций автора, посвященный непрерывному развитию педагогического мастерства учителя украинского языка и литературы в условиях последипломного педагогического образования. При использовании кластерного анализа рассмотрено понятийно-терминологическую корреляцию профессионально значимых для учителя украинского языка и литературы компетентностей и компетенций в их иерархической взаимосвязи и

взаимообусловленности. Согласно перечисленных характеристик компетентным учителем украинского языка и литературы считаем того, кто благодаря мобилизованным достаточным знаниям, умениям, специальным профессиональным способностям, личностным качествам способен успешно осуществлять инновационную профессионально-педагогическую деятельность в современных социокультурных условиях.

Ключевые слова: педагогическое мастерство, компетентностно ориентированный подход, система последипломного педагогического образования, развитие педагогического мастерства, новое качество профессионально-педагогического действия, словесник-мастер.

SUMMARY

Sydorenko V. Professional and pedagogical competence as an essential component of pedagogical skills of the teacher of ukrainian language and literature in the system of postgraduate education.

This article continues the series of publications dedicated to the continuous development of pedagogical skills of the Ukrainian language and literature teacher in terms of postgraduate education. By means of cluster analysis the conceptual and terminological correlation of the professionally significant for the teacher of Ukrainian language and literature competencies and competence in their hierarchical interrelationship and interdependence are revealed.

The basis of pedagogical skills of the teacher of Ukrainian language and literature is professional and pedagogical competence as an integral indicator of professional activity, personal, motivational and reflective sphere, which includes an integrated combination of in-depth, systematic, multifunctional knowledge, professional and pedagogical value orientations, acmeological invariants, acmeological professional positions, etc. providing a new quality of pedagogical impact, professional and personal growth throughout life.

The basis of professional and pedagogical competence of teachers of Ukrainian language and literature are metacompetencies (key, polyfunctional invariant structural components) that make up a set of universal knowledge, skills, attitudes, values for competent solutions interdisciplinary range of problems and provide professional development of a teacher-scholar.

Among the fundamental characteristics of metacompetence there were defined the following: availability of personal meaning, motivation, readiness of teachers to professional-pedagogical activity, value orientation, attitude; the procedural effectiveness, consistency.

Subject competencies include highly specialized knowledge of the subject «Ukrainian language and literature», subject-specific skills and characterize creative professional-pedagogical activity of the teacher-scholar. Competencies are defined as characteristics that define an individual work style of Ukrainian language and literature teacher, the way to achieve professional goals and ensure the effectiveness of professional and pedagogical activity, pedagogical-professional communication and the realization of the personality.

Key words: pedagogical skills, competency based approach, the system of postgraduate education, development of pedagogical skills, new quality vocational and educational activities philologist master.